

31.3.2014

valtiovarainministerio@vm.fi

Viite: VM064:01/2012

Lausunto valtionosuusjärjestelmän uudistamisesta

Satakuntaliiton maakuntahallitus on 31.3.2014 yksimielisesti päättänyt antaa seuraavan lausunnon:

Valtionosuusjärjestelmän uudistaminen on tarpeen. Kriteerien merkittävä vähentäminen asettaa kuitenkin uuden järjestelmän kriteereille kovat vaatimukset toteuttaa valtionosuusjärjestelmän tarkoitus ja samalla kannustaa kuntia tarkkaan talouden hoitamiseen.

Uudistushanketta käynnistettäessä ei tiedetty, että ajankohta uudistuksesta päättämiseksi on näin huono: yleinen taloudellinen taantuma jatkuu yhä ja ainakin ensi vuoden ajan ja siitä johtuvat vaikutukset ovat vielä avoinna. Myös hallituksen kaavailemat rakennemuutokset ja säästöpäätökset vaikutuksineen ovat avoimia.

Kuntasektorilla on käynnissä ja kesken lukuisia muita uudistuksia kuten sote-uudistus, joiden ratkaisuihin tulee todennäköisesti olemaan merkittäviä vaikutuksia kuntien talouteen ja senkin takia valtionosuusjärjestelmän uudistusta ei pitäisi laittaa käytäntöön vielä tässä tilanteessa.

Perustuslaillinen arviointi tarvitaan

Valtionosuusuudistusta pitää arvioida erityisesti perustuslain näkökulmasta. Tehdyt valtionosuusleikkaukset ja odotettavissa olevat lisäleikkaukset näyttävät aiheuttavan valtavia kuntakohtaisia muutoksia kuntien rahoituspohjaan. Kuinka valtionosuuksilla turvataan perustuslaissa mainitut sivistyksellisten ja sosiaalisten perusoikeuksien tarkoittamat peruspalvelut ja kuinka ne toteuttavat rahoitus- ja kustannus- vastaavuusperiaatetta. Lisäksi tulee arvioida, miten valtionosuusmuutokset vaikuttavat kuntien mahdollisuuteen vastata valtionosuustehtävien rahoituksesta kaventamatta olennaisesti kunnallisen itsehallinnon alaa.

Satakuntaliitto totesi tammikuun lausunnossaan, että uudistus alentaisi huomattavasti maakunnan kuntien valtionosuuksia, esim. Merikarvian kunnassa valtionosuusuudistus toteutuessaan merkitsi 5,4 prosenttiyksikön korotuspainetta kunnalliseen tuloveroprosenttiin.

Uudet laskentakriteerit

Valtionosuusuudistuksen uusien kriteereiden osalta voidaan todeta, että hyvä suunta uudistuksessa on ollut vähentää kriteereiden määrää. Sen sijaan kriteereiden perusteiden ja erityisesti niiden kuntakohtainen arviointi on julkisuuteen annetulla materiaalilla melko mahdotonta.

Mikäli valtionosuusuudistus tulee esitetyssä muodossa voimaan, tulee huolehtia siitä, että kunnille tuotetaan arviointia ja suunnittelua varten valmista valtionosuuskriteereihin perustuvaa tilasto- ja tutkimustietoa, jonka perustella valtionosuuksien laskennallisia perusteita voidaan arvioida ja ottaa huomioon kuntien taloussuunnittelussa.

Ikärakenne

Ikäryhmäjaottelun perusteita ei ole selvitetty esityksessä, eivätkä ne selviä THL:n ja VATT:n raporteista. Esityksessä ikäryhmäjaottelun sanotaan perustuvan edellä mainittuihin raporteihin, mutta raporteissa ikäryhmäjaottelun sanotaan taas perustuvan valtiovarainministeriön ehdotukseen. Myöskään tarkkoja laskelmia, joiden perusteella ikäryhmittäiset kustannukset on määritelty, ei ole esitetty kunnille. Nuorten ikäluokkien painoarvoa on esityksessä nostettu huomattavasti ja vastaavasti vanhusten painoarvoa laskettu. Koska ikärakenteeseen perustuvan kriteerin painoarvo on niin merkittävä ja ikäryhmäperusteiden hinnoittelu muuttuu uudistuksessa erittäin voimakkaasti, tulisi jokaisen ikäryhmän laskennalliset kustannukset perustella hyvinkin tarkalla tasolla. Tällöin myös kunnille muodostuisi selkeämpi näkemys siitä, onko niiden omassa kustannusrakenteessa tiettyjen ikäryhmien osalta havaittavissa selkeitä poikkeamia. Kannustavuudesta uuden järjestelmän osalta ei voida puhua, mikäli tätä tarkempaa selvitystä ei anneta kuntien käyttöön.

Satakuntaliitto esitti tammikuun lausunnossaan ehdotettuun järjestelmään muutosta, jossa ikärakennetekijän sisällä vanhusväestön painoarvoa kasvatettaisiin suhteessa nuoriin ikäryhmiin, esim. pienentämällä nuorten ikäryhmien painoarvoa 5 % ja kasvattamalla vanhusväestön painoarvoa 10 %.

Sairastavuus

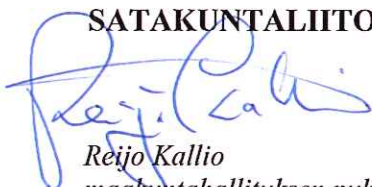
Ikärakennekriteeri ja sairastavuuskriteeri perustuvat ajatukseen, että ne kuvaavat parhaalla mahdollisella tavalla kunnan väestörakenteesta aiheutuvia kustannuksia kunnalle. Vanhassa järjestelmässä, jossa kriteereitä oli enemmän, tiettyjen tekijöiden määrä kuten lastensuojelu ja vammaiset huomioitiin erikseen. Mm. nämä kyseiset tekijät ovat yksikkökustannuksiltaan erittäin suuria ja uudessa järjestelmässä on mahdollista, että kunnalle aiheutuu näistä huomattavia kustannuksia, mutta uudet kriteerit eivät tätä riittävästi huomioi.

Uudistuksen voimaan tulo ja siirtymäaika

Ottaen huomioon valtionosuusuudistuksen erittäin voimakkaat kuntakohtaiset muutokset sekä laskentakriteereihin kohdistunut monelta osin perusteltu kritiikki, tulisi uudistuksessa harkita selvitystyön jatkamista välittömästi perusteiden tarkentamiseksi. Koska kuntien on erittäin vaikea nopealla aikataululla sopeuttaa toimintaansa, tulisi uudistuksen toteutuessa mahdollisen siirtymäajan osalta erityisesti ensimmäisten vuosien taloudelliset vaikutukset pyrkiä minimoimaan. Heikko yleistaloudellinen tilanne ja siitä aiheutuneet valtionosuusleikkaukset luovat mahdollisimman huonon ajankohdan voimakkaita muutoksia sisältävälle valtionosuusuudistukselle.

Uudistuksen vaikutusten arviointi tulee sisällyttää pysyvänä menettelynä valtionosuusjärjestelmään ja sitä kautta varmistaa jatkossa mm. laskentakriteerien oikeellisuus ja oikeudenmukaisuus. Uudistuksen jatkotyössä tulee myös olla pyrkimyksenä yhdistää kuntien eri valtionosuusjärjestelmät yhdeksi järjestelmäksi.

SATAKUNTALIITON MAAKUNTAHALLITUS

Reijo Kallio
maakuntahallituksen puheenjohtaja

Pertti Rajala
maakuntajohtaja